

І. П. Романюк,
аспірант, Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7721-9107>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.17.155

ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ДОПОМОГОЮ ПОСТРАЖДАЛИМ ВНАСЛІДОК НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

I. Romaniuk,
Postgraduate student, Institute of Public Administration and Scientific Research on Civil Protection

FUNCTIONING OF MECHANISMS OF PUBLIC MANAGEMENT OF ASSISTANCE TO VICTIMS OF EMERGENCIES OF A MILITARY CHARACTER

У науковій статті розглянуто проблемні питання щодо функціонування механізмів державного управління допомогою постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій воєнного характеру. Проведено аналіз попередніх наукових досліджень та сформульовано висновок, що наявні наукові розвідки мають поодинокий характер та не утворюють єдиних поглядів до обраної проблематики. Обґрунтовано гіпотезу, що триваючий правових режим воєнного потребує удосконалення наявних форматів надання допомоги цивільному населенню за рахунок впровадження набутого досвіду та ширшого залучення волонтерської спільноти. Зазначено, що переважна більшість наукових праць була зосереджена на розгляді питань розподілу управлінських функцій між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства щодо здійснення ними повноважень у сфері державного управління в умовах правового режиму воєнного стану. Наголошено на тому, що поточне міжнародне гуманітарне право, що має застосовуватися в умовах вій і збройних конфліктів, містить норми щодо надання цивільному населенню і окремим цивільним особам як спеціального, так й загального захисту від наслідків бойових дій. Зауважується на відсутності визначення надзвичайної ситуації воєнного характеру відповідно до Класифікатору надзвичайних ситуацій ДК 019:2010, де визначено, що "...у цьому класифікаторі НС воєнного характеру не подано в подробицях, а лише зазначено на найвищому рівні деталізації з кодом 40000", що певним чином ускладнює застосування норм міжнародного гуманітарного права і потребує додаткового унормування у національному правовому просторі. Визначено, що нині найбільш опрацьованими є нормативно-правові та фінансові механізми надання допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану. Зазначено, що організаційно-управлінські засади надання допомоги населенню в умовах воєнного стану базуються на засадах імплементації базових документів міжнародного гуманітарного права та враховують норми національного права. Нагальні завдання щодо захисту цивільного населення в умовах воєнного стану потребує напрацювання нормування діючих механізмів надання всіх видів захисту, у т.ч. надання медичної допомоги і психологічної підтримки. Запропоновано уніфіковану структуру механізму надання допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану, що включає структурний і процедурний рівні. Визначено, що напрямом наукових досліджень із розглянутої тематики вбачається дослідження набутого досвіду надання допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану із застосуванням системного підходу.

The scientific article examines problematic issues regarding the functioning of mechanisms of public management of aid to victims of military emergencies. An analysis of previous scientific studies was carried out and a conclusion was formulated that the available scientific researches are isolated in nature and do not form unified views on the selected issues. The hypothesis that the ongoing legal regime of the military requires improvement of the existing formats of assistance to the civilian population due to the implementation of the acquired experience and wider involvement of the volunteer community has been substantiated. It was noted

that the vast majority of scientific works were focused on the consideration of issues of distribution of management functions between state authorities, local self-government bodies and civil society institutions regarding their exercise of powers in the field of public administration in the conditions of the legal regime of martial law. It is emphasized that the current international humanitarian law, which should be applied in the conditions of war and armed conflicts, contains norms regarding the provision of both special and general protection to the civilian population and individual civilians from the consequences of hostilities. It is noted that there is no definition of an emergency of a military nature in accordance with the Classifier of Emergencies State Classificatory 019:2010, which defines that "...in this classifier, emergencies of a military nature are not presented in detail, but only indicated at the highest level of detail with code 40000", which in a certain way complicates the application of the norms of international humanitarian law and requires additional regulation in the national legal space. It was determined that currently the most elaborated are regulatory and financial mechanisms for providing assistance to the civilian population under martial law. It is noted that the organizational and management principles of providing assistance to the population in conditions of martial law are based on the principles of implementation of the basic documents of international humanitarian law and take into account the norms of national law. Urgent tasks related to the protection of the civilian population in conditions of martial law require working on the standardization of the existing mechanisms for providing all types of protection, including providing medical care and psychological support. A unified structure of the mechanism of providing assistance to the civilian population in the conditions of martial law, which includes structural and procedural levels, is proposed. It was determined that the direction of scientific research on the subject under consideration is the study of the acquired experience of providing assistance to the civilian population in conditions of martial law using a systemic approach.

Ключові слова: цивільне населення, управління, механізм, захист, воєнний стан, надзвичайна ситуація, воєнний характер, комплексний підхід.

Key words: civilian population, management, mechanism, protection, martial law, emergency situation, military nature, comprehensive approach.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах правового режиму воєнного стану виникла ситуація коли значна кількість цивільного населення потребує різних видів допомоги внаслідок триваючої збройної агресії рф.

Як зазначає дослідниця Ситняківська С., під час Першої світової війни 95% загиблих склали саме військовослужбовці, решта 5% склали цивільне населення із загальної кількості загиблих більше ніж 10 млн осіб. Тоді як кількість загиблих у Другій світовій війні складала більше 50 млн осіб, серед яких цивільне населення складало 48% та відповідно військовослужбовці — 52%. В локальних війнах і конфліктах другої половини ХХ ст. безповоротні втрати становили 59 млн осіб, серед яких частка цивільного населення становила вже 75% [1, с. 31]. Що свідчить про зростання потужності зброї та збільшення вражаючої сили боєприпасів при веденні бойових дій, а також нагальній потребі захисту саме цивільного населення, як на лінії зіткнення так й в тилу.

Отже, за даними Міністерства соціальної політики України (<https://www.mspr.gov.ua/>) поточна кількість офіційно зареєстрованих вимушено переміщених осіб (ВПО) сягає 4,9 млн осіб, з яких 3,6 млн осіб є ВПО або повторно переміщені після 24.02.2022 р.. Тобто з числа ВПО 2,5 млн осіб, які перемістилися та не можуть повернутися додому з різних причин — житло або зруйноване, або знаходиться у зоні активних бойових дій, або на тимчасово окупованій території. [2].

Відповідно поточне міжнародне гуманітарне право, що має застосовуватися в умовах вій і збройних конфліктів, містить норми щодо надання цивільному населенню і окремим цивільним особам як спеціального, так й загального захисту від наслідків бойових дій. Відмінність є в тому, що загальний захист поширюється на все цивільне населення та окремих цивільних осіб незалежно від їх віку, статі, національної і расової приналежності, політичних або релігійних переконань.

Конституція України [3] містить низку зобов'язань щодо забезпечення безпеки та нормальної життєдіяльності громадян (зокрема, гарантується невід'ємне право людини на життя і право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст.27), право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, санітарно-епідемічне благополуччя (ст.49), право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст.50).

Саме тому в науковому дискурсі з проблематики державного управління в умовах в умовах правового режиму воєнного стану є певна зосередженість на питаннях на підвищенні ефективності функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також реагування на загрози і виклики в умовах трансформації безпекового середовища.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців проблематика захисту цивільного населення в

умовах воєнного стану переважно зосереджена на аналізі сучасного міжнародного гуманітарного права та імплементації його норм в національне законодавство: Борщевський В.В., Василиця О.Б., Матвеев Є.Е., Проневич О.С.

На думку колективу авторів [4, с. 33] "...основними викликами, з якими стикаються країни під час воєнних дій на своїй території, є: руйнування усталених механізмів управління державою, різка зміна структури економіки, втрата значної частини бюджетних надходжень, загострення соціальних і демографічних проблем, посилення бідності, інфляція, а також зниження інвестиційної активності бізнесу". На нашу думку, подібні тенденції ми можемо спостерігати протягом перших двох років активної фази російсько-української війни.

Як зауважує Проневич О.С. [5, с. 190], власне "...державне управління у надзвичайних ситуаціях є соціально та особистісно орієнтованим, що зумовлено неминучістю спричинення надзвичайною ситуацією зміни умов життєдіяльності людей, трансформації соціального середовища і особистісних характеристик людей. Людиноцентристська спрямованість діяльності органів публічної адміністрації у надзвичайних умовах виявляється в тому числі у формуванні психологічної готовності представників окремих професій до виконання посадових обов'язків під впливом негативних чинників".

Наявні закордонні дослідження питань управління та організації надання допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні обмежені звітами міжнародних гуманітарних організацій, таких як ООН та Міжнародне Товариство Червоного Хреста і Півмісяця.

Тому можемо зауважити, що переважно дослідження сучасних практик державного управління в умовах НС воєнного характеру (воєнного стану) та механізмів надання допомоги були зосереджені на дослідженні нормативного забезпечення визначення статусу внутрішньо переміщеної особи (ВПО) та унормуванні питань фінансової підтримки цих осіб.

Нині відсутні дослідження щодо виявлення особливостей функціонування механізмів державного управління допомогою постраждалим внаслідок НС воєнного характеру в поточних умовах України.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою наукової статті є дослідження наукових розвідок щодо аналізу функціонування механізмів державного управління допомогою постраждалим внаслідок НС воєнного характеру в поточних умовах України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нині Україна стала місцем тривалих і масштабних бойових дій Європі після Другої світової війни із застосуванням конвенційних та неконвенційних видів озброєння, пов'язаних з гібридними методами. Одночасно збройні сили РФ нехтують дотриманням норм міжнародного гуманітарного права як по відношенню до комбатантів, так й до цивільного населення. Подібна ситуація впливає на життєдіяльність великих контингентів цивільного населення та провокують виникнення ситуації,

коли значна кількість населення потребуватиме надання широкого спектру різноманітної допомоги на державному і місцевому рівнях разом із залученням масштабної гуманітарної допомоги від національних волонтерських організацій та міжнародних структур.

Куйбіда В.С. зі співавторами, розглядаючи перебіг триваючого правового режиму воєнного стану зазначають, що "...стало очевидним для всіх, що встановлені публічною владою пріоритети були хибними, і зараз перед суспільством і державою стоїть завдання, усвідомивши це, швидко провести потрібні зміни. Ці зміни мають відбутися і в державі і в суспільстві. Підтримуючи довіру один до одного, співдіючи, потрібно швидко адаптувати державну машину до умов війни, відкинувши зайві функції, а значить, і ланки управління, усунувши дублювання і суперечності в середині державного управління та між державним управлінням і місцевим самоврядуванням" [6., с. 274].

Колектив дослідників в своїй аналітичній доповіді [7] констатує, що "Україна виявилася недостатньо готовою до забезпечення належного цивільного захисту населення в умовах повномасштабної війни, численних порушень окупантами міжнародних норм і правил. Ідеться не лише про об'єктивний брак ефективних систем протиповітряної/протиракетної оборони на початковому етапі війни, але й про недостатню готовність систем евакуації, рятувальних служб (попри насправді героїчну роботу їх працівників), захисних споруд для населення до функціонування в режимі непередбачуваного навантаження".

Маємо відзначити, що наразі відсутнє вичерпне визначення що є НС воєнного характеру. Наявні визначення НС воєнного характеру відповідно до Класифікатору надзвичайних ситуацій ДК 019:2010 обмежуються визначенням "...у цьому класифікаторі НС воєнного характеру не подано в подробицях, а лише зазначено на найвищому рівні деталізації з кодом 40000", що певним чином ускладнює застосування норм міжнародного гуманітарного права і потребує додаткового унормування у національному правовому просторі. Власне подібна ситуація спостерігається починаючи з 24.02.2022 р. і триває, тому в межах нашого дослідження ми будемо говорити про надання допомоги цивільному населенню в правових умовах воєнного стану, що регламентовано відповідним указом Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" [8] та Законом України "Про правовий режим воєнного стану" [9].

Задля допомоги постраждалим внаслідок агресії РФ Україна створює відповідні національні механізми надання допомоги населенню в умовах НС воєнного характеру, що є гармонізованими з відповідними міжнародними механізмами, тобто захист цивільного населення в умовах воєнного стану є пріоритетом дій органів державної влади та місцевого самоврядування, а також сил сектору безпеки і оборони.

Зокрема для реалізації заходів цивільного захисту населення в повсякденних умовах так й в умовах воєнного стану надзвичайно важливими є організація управління, взаємодії та інформування органів управління та сил цивільного захисту, що залучаються до ліквідації наслідків НС та визначення послідовності та обсягів організаційних і практичних заходів із реагування та

ліквідацію наслідків НС. Переведення Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ), її функціональних і територіальних підсистем в режим підвищеної готовності або повної готовності здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України у разі загрози виникнення або виникнення НС.

Отже, керівники органів управління та сил цивільного захисту організовують виконання заходів з першочергового життєзабезпечення постраждалих або їх евакуацію в місця постійного чи тимчасового проживання та вживають заходів з медичного захисту населення та ліквідації медико-санітарних наслідків НС.

Для ефективного збору і обробки інформації про порушення прав людини РФ за спільною ініціативою Офісу Президента України, Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України та Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим було створено веб-платформу.

Важливим аспектом захисту цивільного населення в умовах воєнного стану є обов'язкова евакуація, що є одним з видів евакуації та проводиться, зокрема, у разі збройних конфліктів (із районів можливих бойових дій у безпечні райони) відповідно до п. 3 Порядку проведення евакуації [10]. В Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, "...військове командування разом із військово-цивільними адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади та місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану проводити евакуацію населення у разі виникнення або загрози виникнення НС, а також із зон збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій) у безпечні райони відповідно до пп. 19 ч. 1 ст. 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [9].

Окремим дієвим механізмом надання допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану є проведення евакуаційних заходів великих груп цивільного населення, а також матеріальних цінностей, поточної та архівної документації, промислового обладнання з районів бойових дій. Наразі наявні окремі дослідження організації та реалізації заходів евакуації цивільного населення в період із 24.02.2024 р. по сьогоднішній день. Як наголошує дослідник Єсімов С.О. евакуація населення з ряду населених пунктів "...мала неорганізований характер, в більшості випадків супроводжувалась лише самостійним виїздом громадян власним автомобільним транспортом по автомобільних шляхах загального користування за умов відсутності належної її організації та здійснення регулювання дорожнім рухом з боку відповідальних структур державних органів і органів місцевого самоврядування" [11, с. 33]. Дослідник також зауважує, що евакуація громадян, яка проходила залізничним транспортом, "...була більш організованою завдяки злагодженій роботі колективу "Укрзалізниці" та налагодженій взаємодії ВЦА та керівництва пасажирських залізничних станцій" [11, с. 33].

Нормативно механізм здійснення організованого вивезення (виведення) населення із зон можливого

впливу наслідків НС унормовано Порядком проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення НС [10], що "...визначає механізм здійснення організованого вивезення (виведення) населення із зон можливого впливу наслідків надзвичайної ситуації або надзвичайної ситуації і розміщення його поза зонами дії вражаючих факторів джерел надзвичайної ситуації у разі виникнення безпосередньої загрози життю та заподіяння шкоди здоров'ю населення, а також заходів з евакуації матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення". Відповідно до норм Порядку [10] обов'язковій евакуації підлягає населення із районів можливих бойових дій у безпечні райони.

Для комплексного вирішення завдань надання гуманітарної допомоги цивільному населенню під час збройних конфліктів за дорученням прем'єр-міністра України від 04.03.2022 № 7116/0/1-22, забезпечення організації евакуації цивільного населення "гуманітарними коридорами" (з населених пунктів, які тимчасово перебувають під контролем супротивника) покладено на віце-прем'єр-міністра України, міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України у тісній взаємодії із зацікавленими центральними органами виконавчої влади, Міжнародним комітетом Червоного Хреста, військово-цивільними адміністраціями (ВЦА), ДСНС, Національною поліцією та ЗСУ [12, с. 175].

Територіальні органи ДСНС в областях та м. Києві організували взаємодію з ВЦА, які ухвалювали рішення та організовували проведення евакуації населення з території виникнення збройного конфлікту, на яку поширюється їх юрисдикція.

Водночас фахівці ДСНС відповідно до норм міжнародного гуманітарного права забезпечили супровід евакуаційних колон маршрутами гуманітарних коридорів та здійснили супровід евакуаційних колон, якими евакуйовано близько 352 тис. осіб. На шляхах евакуації розгорнуто 130 пунктів приймання громадян, в яких надано допомогу 256 тис. осіб [12, с. 176].

За необхідності здійснювалось обстеження маршрутів на наявність вибухонебезпечних предметів та їх розмінування, а також надавалась різноманітна допомога населенню, у тому числі психологічна [13, с. 137].

Згідно з нормами ст. 1 Закону України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" ВПО є "...громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру" [14].

Нормами чинного законодавства [15] передбачено можливості надання грошової допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану, зокрема: на проживання для ВПО; особам, які евакуюються з населених пунктів, розташованих у районах проведення воєнних (бойових) дій (можливих бойових дій), у безпечні райони та проживають у деокупованих населених пунк-

тах, в разі якщо інформація про таких осіб не міститься в Єдиній інформаційній базі даних внутрішньо переміщених осіб (ЄІБДВПО). Також можливе отримання грошової допомоги від міжнародних організацій відповідно до визначених та закріплених домовленостей стосовно реалізації програм між центральним органом виконавчої влади та відповідною міжнародною організацією. Також унормовано отримання грошової допомоги, встановленої виконавчими органами сільських, селищних, міських рад за рахунок власних коштів і благодійних надходжень додаткових гарантій щодо соціального захисту населення.

Маємо відзначити, що на поточний момент найбільш опрацьованими є нормативно-правові та фінансові механізми надання допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану.

Згідно із ч. 4 п. 1 ст. 35 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" громадяни, які потребували медичної допомоги (пацієнти) мають право обирати лікаря, який надає первинну медичну допомогу, у порядку встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [16].

В правових умовах воєнного стану наказом МОЗ України від 17.03.2022 № 496 "Деякі питання надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану" визначено, що надавачі первинної медичної допомоги, зокрема забезпечують: ведення обліку ВПО, які звертаються для отримання первинної медичної допомоги; надання первинної медичної допомоги та медичної допомоги пацієнтам у невідкладному стані з числа ВПО; проведення вакцинації відповідно до вимог календаря профілактичних щеплень. Отже, відповідно до наказу МОЗ України від 24.02.2022 № 374 та Тимчасових заходів у закладах охорони здоров'я з метою забезпечення їх готовності для надання медичної допомоги постраждалим внаслідок військової агресії РФ проти України, затверджених цим наказом, закріплено надання невідкладної медичної допомоги у всіх випадках, що мають серйозний ризик для життя і здоров'я. Однак, надання медичної допомоги, яка не підпадає під категорію невідкладної з не врегульовано й понині. Національною службою здоров'я України оприлюднено інформацію про діючий принцип самоскерування до сімейного лікаря незалежно від місця перебування особи та лікаря у дистанційному форматі, за умов наявної технічної можливості. Проте, наголошується на можливості ВПО звернутися до будь-якого сімейного лікаря за місцем перебування, без встановлення обов'язку укладення декларації.

За даними МОЗ України (<https://moz.gov.ua/>) 15,0 млн осіб за поточних умов протягом 2022 р. потребували психологічної підтримки, але не всім з них потрібна психологічна допомога. На думку Міністра охорони здоров'я В. Ляшка "...десь 80% людей можуть на цьому рівні отримати ту належну підтримку, яка покращить психоемоційний стан і не потрібно далі додаткового втручання ні психотерапевта, ні клінічного психолога чи психіатра". В Україні розпочато реалізацію Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, ініціатором якої стала перша леді України О.Зеленська за підтримки іноземних партнерів. Мета

Національної програми полягає у створенні на базі МОЗ якісної системи доступної психологічної допомоги, яка має стандартизований зразок та проведення комунікаційної кампанії серед населення за для висвітлення теми ментального здоров'я.

Дієвим механізмом надання допомоги цивільному населенню в умовах правового режиму воєнного стану є надання гуманітарної допомоги міжнародними і волонтерськими організаціями. Правові, організаційні, соціальні засади отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги на сьогодні регулюються Законом України "Про гуманітарну допомогу" від 22.10.1999 № 1192-14. До прикладу, за 10 міс. 2023 р. допомогу від гуманітарних організацій отримали 10 млн осіб. та 7,2 млн осіб було забезпечено медичною допомогою. Задоволені потреби 4,1 млн осіб у харчових продуктах і засобах існування та 5,8 млн осіб отримали доступ до чистої води й засобів гігієни.

Враховуючи критичну важливість цього напрямку державної політики та інформацію про проблеми, які супроводжують процеси надання гуманітарної допомоги, команда НАЗК здійснила аналіз нормативного регулювання та дослідила, як на практиці на час дії воєнного стану державний апарат реалізує процеси із забезпечення гуманітарною допомогою [17]. Згідно з рейтингом World Giving Index 2023, який складають за трьома показниками — допомога незнайомцям, грошові пожертви й волонтерство, у 2022 році Україна стала єдиною європейською державою, яка ввійшла до десятки країн світу з найвищим рівнем благодійності. За результатами рейтингу, 78 % населення України допомагає іншим, зокрема 37 % долучається до волонтерства [18, с. 34].

Надзвичайно важливим є інформаційний механізм допомоги цивільному населенню, що пов'язаний з всебічним інформуванням про види допомоги і способи її надання, можливості отримання, а також попередження про небезпеки і формування безпекової поведінки за цих обставин. Оповіщення населення під час військових дій є елементом забезпечення стійкості і стосується не лише повітряної тривоги. До цієї сфери належать також, зокрема, оголошення про евакуацію, отримання гуманітарної допомоги, попередження про мінну небезпеку та багато інших. За час російсько-української війни в Україні державними та недержавними суб'єктами створено багато інформаційних ресурсів для оповіщення населення про відповідні події чи заходи. Окремі з них постійно розвиваються, підвищуючи ефективність інформаційних послуг. Ефективність інших часто обмежується неналежною доступністю, якістю, оперативністю оновлення інформації, що більш притаманне центральним і місцевим органам державної влади.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Грунтуючись на вище викладеному можемо стверджувати про те, що організаційно-управлінські засади надання допомоги населенню в умовах воєнного стану формуються на засадах імплементації базових документів міжнародного гуманітарного права та враховує норми національного права. Нагальні завдання щодо

захисту цивільного населення в умовах воєнного стану потребує напрацювання нормування діючих механізмів надання всіх видів захисту, у т.ч. надання медичної допомоги і психологічної підтримки.

Наразі можемо пропонувати уніфіковану структуру механізму надання допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану, що включає структурний і процедурний рівні. Відповідно на структурному рівні містяться всі учасники цього процесу — органи державної влади та місцевого самоврядування, ВЦА, волонтерські та благодійні організації, міжнародні гуманітарні організації. Також формується та удосконалюється національна правова база надання допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану, а також НС різного характеру, зважаючи на певну типовість алгоритмів надання допомоги постраждалим внаслідок НС, з урахуванням практик міжнародного гуманітарного права.

Відповідно на — елемент передбачає удосконалення нормативної бази з питань надання допомоги цивільному населенню в умовах НС і воєнного стану, взаємодії державної влади та місцевого самоврядування, волонтерських і благодійних організацій, міжнародних гуманітарних організацій; організаційний елемент вимагає впровадження стандартних операційних процедур при наданні допомоги цивільному населенню в умовах НС і воєнного стану на основі ризик-орієнтованого підходу; інформаційний — потребує створення та актуалізації реєстрів отримувачів та надавачів допомоги, здійснення діджиталізації процесів надання допомоги цивільному населенню; професійний — реалізується за рахунок підготовки фахівців з організації, управління та логістики надання допомоги цивільному населенню на основі кращих вітчизняних і світових практик; функціональний — реалізується через визначення прозорих умов співпраці держави та приватної ініціативи при наданні допомоги цивільному населенню, форматів взаємодії органів державної та місцевої влади на основі методології кризового менеджменту; методичний — реалізується шляхом трансформації надання допомоги цивільному населенню у формат всеохоплюючої взаємодії задля підвищення загального рівня цивільної готовності, в т.ч. управлінні ризиками; моніторинговий — реалізується шляхом постійного моніторингу процесів організації, управління та логістики надання допомоги щодо дотримання вимог доцільності, адекватності і доступності.

Подальшим напрямом наукових досліджень із розглянутої тематики вбачається опрацювання моделі комплексного захисту цивільного населення в умовах воєнного стану із застосуванням системного підходу.

Література:

1. Ситняківська С. Права людини під час війни, збройного конфлікту (human rights during the war, armed conflict). Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект: колективна монографія / кол. авт. за ред. Н.А. Сейко; відп. ред. Н.П. Павлик. Житомир: б/в, 2014. 220 с.
2. Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соціальної політики України: веб-сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 29.07.2024).

3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.07.2024).

4. Борщевський В. В., Василиця О. Б., Матвєєв Є. Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне панування та механізми розвитку. Держава та регіони. Сер. Публічне управління та адміністрування. 2022. № 2 (76). С. 30—35.

5. Проневіч О.С. Державне управління у надзвичайних ситуаціях: концептуально-правовий базис та інституційна надбудова. Форум права. 2015. № 5. С. 186—193.

6. Куйбіда В.С., Куйбіда С.В., Теличко В.С. International Partnership and Cooperation of Ukraine in Wartime. Розділ 3.4. Модернізація публічного управління в умовах війни і першочергові його завдання: Collective monograph / edited by D. Nascimento, G. Starchenko. University of Coimbra, Portugal — Chernihiv: REICST. С. 272—287.

7. Цивільно-військове співробітництво у захисті населення під час війни в Україні. Центр Разумкова. Київ, 2023. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/02/2024-Sunhurovskyi-CIVIL-WAR-1-F.pdf> (дата звернення: 29.07.2024).

8. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64. Президент України: веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 29.07.2024).

9. Про правовий режим воєнного стану: закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 29.07.2024).

10. Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 № 841. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#top> (дата звернення: 29.07.2024).

11. Єсімов С. Окремі аспекти організації евакуації населення. Діяльність державних органів в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару, м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року. Кривий Ріг, 2022. 498 с. С. 33—34.

12. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану: навчальний посібник / Коваль М., Крук С., Бондар Д., Демчук В., Чалий Д., Гриньов В., Яковчук Р., Ковальчук В., Лоїк В., Синельников О., Паснак І., Лазаренко О., Ренкас А., Домінік А., Товарянський В., Ключка Ю., Матухно В., Поліщук Д., Гассієв С., Лісняк А., Слєпужніков Є., Криворучко Є., Покалюк В., Григор'ян М., Костенко Т., Журбинський Д., Фомін А., Жихарев О., Голікова С., Коленко В., Оніщенко Н., Федоренко Д. Львів: ЛДУ БЖД, 2023. 306 с.

13. Посібник з реалізації заходів евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій і збройних конфліктів: практичний посібник / М.В. Андрієнко, А.І. Фомін, О.М. Слуцька, А.А. Слюсар, Л.В. Калиненко, Ю. М. Чайковський. Київ: ІДУ НД ЦЗ, 2022. 250 с.

14. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-

VII, набрав чинності 22.11.2014. Верховна рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1706-18> (дата звернення: 29.07.2024).

15. Питання виплати грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації: постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2020 № 767. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.07.2024).

16. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 29.07.2024).

17. Механізм надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. НАЗК: веб-сайт. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voennogo-stanu.pdf> (дата звернення: 29.07.2024).

18. Путівник з волонтерства в Україні: законодавство, менеджмент, найкращі практики. Київ: Національна сервісна служба України. 2023. 89 с.

References:

1. Sytniakivs'ka, S. (2014), "Human rights during the war, armed conflict (human rights during the war, armed conflict)", *Entsyklopediia prav liudyny: sotsial'no-pedahohichnyj aspekt* [Encyclopedia of human rights: socio-pedagogical aspect], Zhytomyr, Ukraine.

2. Ministry of Social Policy of Ukraine (2024), "Internally displaced persons", available at: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (Accessed 29.07.2024).

3. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "The Constitution of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 29.07.2024).

4. Borschevs'kyj, V.V. Vasylytsia, O.B. and Matvieiev, Ye.E. (2022), "Public administration under martial law: institutional transformations, strategic dominance and development mechanisms", *Derzhava ta rehiony. Ser. Publichne upravlinnia ta administruvannia*, vol. 2 (76), pp. 30—35.

5. Pronevych, O.S. (2015), "State management in emergency situations: conceptual legal basis and institutional superstructure", *Forum prava*, vol. 5, pp. 186—193.

6. Kujbida, V.S. Kujbida, S.V. and Telychko, V.S. (2022), *International Partnership and Cooperation of Ukraine in Wartime*, University of Coimbra, Portugal, pp. 272—287.

7. Razumkov Centre (2023), "Civil-military cooperation in the protection of the population during the war in Ukraine", available at: <https://razumkov.org.ua/images/2024/02/2024-Sunhurovskiy-CIVIL-WAR-1-F.pdf> (Accessed 29.07.2024).

8. President of Ukraine (2022), Decree "About the introduction of martial law in Ukraine", available at: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (Accessed 29.07.2024).

9. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "About the legal regime of martial law", available

at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (Accessed 29.07.2024).

10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), Resolution "On approval of the Procedure for evacuation in the event of a threat of occurrence or emergence of emergency situations", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#top> (Accessed 29.07.2024).

11. Yesimov, S. (2022), "Certain aspects of the organization of population evacuation", *Diial'nist' derzhavnykh orhaniv v umovakh voiennoho stanu: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho onlajn-seminaru* [Activities of state bodies under martial law: a collection of materials of the International Scientific and Practical Online Seminar], Kryvyi Rih, Ukraine, pp. 33—34.

12. Koval', M. Kruk, S. Bondar, D. Demchuk, V. Chalyj, D. Hryn'ko, V. Yakovchuk, R. Koval'chuk, V. Loik, V. Synel'nikov, O. Pasnak, I. Lazarenko, O. Renkas, A. Dominik, A. Tovarians'kyj, V. Kliuchka, Yu. Matukhno, V. Polischuk, D. Hassiiev, S. Lisniak, A. Sliepuzhnikov, Ye. Kryvoruchko, Ye. Pokaliuk, V. Hryhor'ian, M. Kostenko, T. Zhubyn's'kyj, D. Fomin, A. Zhykhariev, O. Holikova, S. Kolenko, V. Onischenko, N. and Fedorenko, D. (2023), *Dii pidrozdiliv DSNS Ukrainy v umovakh voiennoho stanu* [Actions of units of the State Emergency Service of Ukraine under martial law], LDU BZhD, L'viv, Ukraine.

13. Andriienko, M.V. Fomin, A.I. Sluts'ka, O.M. Sliusar, A.A. Kalynenko, L.V. and Chajkovs'kyj, Yu.M. (2022), *Posibnyk z realizatsii zakhodiv evakuatsii naselennia, material'nykh i kul'turnykh tsinnostej v umovakh zahrozy ta vynykennia nadzvychajnykh sytuatsij i zbrojnykh konfliktiv* [Manual on the implementation of measures to evacuate the population, material and cultural values in conditions of threat and occurrence of emergency situations and armed conflicts], IDU ND TsZ, Kyiv, Ukraine.

14. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1706-18> (Accessed 29.07.2024).

15. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution "The issue of payment of monetary compensation to victims whose residential buildings (apartments) were destroyed as a result of a military emergency caused by the armed aggression of the Russian Federation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-2020-%D0%BF#Text> (Accessed 29.07.2024).

16. Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine "Fundamentals of the Legislation of Ukraine on Health Care", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (Accessed 29.07.2024).

17. NAZK (2022), "The mechanism of providing humanitarian assistance by the state in conditions of martial law", available at: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voennogo-stanu.pdf>. (Accessed 29.07.2024).

18. National Social Service of Ukraine (2023), *Putivnyk z volonterstva v Ukraini: zakonodavstvo, menedzhment, najkraschi praktyky* [Guide to volunteering in Ukraine: legislation, management, best practices], Natsional'na servisna sluzhba Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2024 р.